Kırım Ateşi

Bir İşgalin Anatomisi

Gönül Şamilkızı

ÖTÜKEN

GÖNÜL ŞAMİLKIZI; 1978 senesinde Azerbaycan'ın Kazah İlinde doğdu. 2000 senesinde Bakü Devlet Üniversitesi Coğrafya Fakültesi'nden mezun oldu.

1998-2010 yılları arasında Azerbaycan'da çeşitli medya kuruluşlarında muhabir, editör görevlerinde bulundu, analiz ve köşe yazarlığı yaptı.

Çalışma alanı eski Sovyet coğrafyası olan Gönül Şamilkızı, 2010 yılından bu yana TRT'de görev yapıyor.

Azerbaycan'da, Gürcistan'da, Ukrayna'da yapılan seçimleri, Ukrayna'da Kasım 2013'ten itibaren başlayan krizi yerinde takip etti. Kiev'deki çatışmalara, Kırım'ın işgaline, Donetsk'te ayrılıkçıların işgal ve referandum girişimlerine tanıklık etti.

Kırım'ın işgalinin ardından onlarca makaleye ve *Büyük Savaşın Kurbanı: Kırım* adlı kitapçığa imza attı.

İçindekiler

Giriş 9

I. Bölüm
Tarihin Penceresinden Kırım

Hanlık Dönemi 14
İlk Rus İşgali 15
Gaspıralı Işığı 17
Kırım Tatar Millî İstiklal Hareketi 19
Bolşevik İstilası 21
Büyük Terör Dönemi 23
Sürgün 25
Millî Hareket'in Doğuşu 28
Vatana Dönüş 30

II. Bölüm
İşgale Doğru

Kremlin'in İlk Hamlesi 33
Ayrılıkçılık Rüzgârı 38
İşgal Provası 43
"Turuncu" Kriz 45
Kiev Kremlin'in Pençesinde 47
Ukrayna Seçim Karşısında 53

III. Bölüm
İşgal

İşgalin Ayak Sesleri 57
İşgal Emri 68
Referandum Sinyali 74
İşgal Günü 76
Poroşenko Kırım'da 81
Yeşil "Kibar" Adamcıklar 84
Ametov İşgale Karşı 87
Belbek Direnişi Ve Putin'in Yalanı 89
Gözlemci Avı 91
Ya Rusya Ya Da Rusya… 94
Zarif Güç Kaba Kuvvete Karşı 97
Kırımoğlu'dan Yardım Çağrısı 100
"Bağımsızlık Tiyatrosu" ve Tatarlara Vaatler 101
Kırımoğlu-Putin Görüşmesi 103
Referandum Oyunu 106

Büyük Şov 107
İşgali Tanıyanlar, Tanımayanlar 108

IV. Bölüm
İşgalden Sonra

Kırım Tatar Millî Meclisi 114
Yasak ve Korku "Adası" 123
Öldürülenler 134
Kayıplar 140
Siyasî Davalar 149
Ayrılıkçılık ve Rusya'nın
Toprak Bütünlüğünün İhlâline Çağrı Davaları 158
Avromaydan Davaları 164
Casusluk Davaları 166
Fikir İşgali 167
Dil İşgali 171
"Gönüllü" Sürgün veya "Yeni Kırımlı" Oluşturma Süreci 174
Son 185

Ekler

Ek 1: Ukrayna Cumhurbaşkanı Vekili O. V. Turçinov Başkanlığındaki Ulusal Güvenlik Ve Savunma Konseyi Toplantısının Tutanağı 191
Ek 2: Siyasî Tutuklular (2014 Şubat-2017 Şubat) 213
Ek 3: İşkence Mağdurları 214
Ek 4: "Teröristler Ve Aşırıcılar" Listesine Dâhil Edilen İsimler 215
Ek 5: İşgal Güçlerince El Konulan Varlıklar 217
Ek 6: Kayda Geçmiş İmha Vakaları 219

Bibliyografya 221

Dizin 233

Giriş

Qırım, meni añasıñmı?
Kuneş batar, suküt bulur göl, irmaq, çay
Tuman yatar topelerniñ arqasına.
Çatırdağnıñ qulağına asılğan Ay
Beñzemezmi yaş kelinniñ sırgasına?
Men de dertli gecelerniñ bir sırdaşı
Eski Çatırsırın açar, dep arz ettim.
Yuregimde ana yurtnıñ topraq, taşı...
Kuneşimniñ dogmasını çoq istedim.
Kün dogmadı Qırımımnıñ semasında
Ağlaysıñmı, kederlenip, yanasıñmı?
Qırım, Qırım! Boyle suvuq gecelerde
Sen de meni yahşı söznen añasıñmı?

CENGİZ DAĞCI 1946/LONDRA

25 Şubat 2014'te Kiev'den Kırım'a gittiğim zaman, bir işgale şahit olacağımı aklımın ucundan bile geçirmemiştim. Ancak yıllardır uzaktan ve Kasım 2013'ten itibaren de çok yakından –Başkent Kiev'den- takip ettiğim Ukrayna'da, gerilimin güneye kaydığı görülebiliyordu. Bu gerilimin, özellikle Kırım Tatarları'nın Avrupa'ya entegrasyonu, Rusların ise Kremlin'le ittifakı desteklediği Kırım'da patlak verme ihtimali yüksekti. Zira Moskova, yıllardır Kırım'ı bir istikrarsızlık yuvasına çevirmek için elinden geleni fazlasıyla yapmıştı. İşgal olacağı, Rusya'nın yarımadaya 25-30 bin asker çıkaracağı kimsenin aklına gelmiyordu tabiî; ama Kremlin'in yıllardır Kırım'da istikrarsızlığı beslediği, fitili ateşlediği çok açıktı…

Rusya, bölgeyi iyi bilenlerin bile tahmin edemediği bir şey yaptı ve kimsenin beklemediği bir anda Kırım Yarımadası'nı işgal etti. Her şey o kadar ani oldu ki, ne Kırımlılar ne Ukrayna ne de dünya olup biteni anlayabildi. Anladıklarında ise çok geçti…

Putin, sadece bir kaç gün içerisinde ve bütün dünyanın gözü önünde Karadeniz'in incisini, Ukrayna'nın bir parçasını, Kırım Tatarları'nın ana vatanını koparıp aldı. Dünyanın sessizliği ve basiretsizliği, Ukrayna'nın zayıflığı, dağınıklığı ve kararsızlığı ile Rusya'nın hukuk tanımazlığı ve kaba gücü birleşince, Kırımlılar kendi evlerinde rehin durumuna düştüler.

Kırım, SSCB'nin dağılmasıyla bölge üzerindeki etkisini kaybetme korkusu yaşayan Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasında uygun zamanda patlatmak üzere yerleştirdiği "mayın"lardan biriydi… Ve Moskova o mayını Şubat 2014'te patlattı.

Kiev'den Kırım'a doğru gerçekleştirdiğimiz yolculuğumuzda, içinde bulunduğumuz uçak gazetecilerle doluydu. Batılı gazetecilerin istikameti Akyar'dı (Sivastopol). Akmescit'te (Simferopol) uçaktan iner inmez Akyar'a geçmek için acele ediyorlardı. Herkes var olan gerilimin, Rus filosunun bulunduğu bu tarihî kentte patlak vereceğini sanıyordu. Bir gün önce –23 Şubat'ta- Rusların "kale" olarak gördüğü Akyar'da Ukrayna bayrağı yakılmış, Rus bayrağı göndere çekilmişti…

Ben, Kırım Tatarları'nın daha yoğun yaşadığı Akmescit'te iki gün kaldıktan sonra Akyar'a geçmeyi planlamıştım. Zira 26 Şubat'ta Kırım Tatarları Akmescit'te Kırım'ın statüsüyle ilgili parlamento toplantısını engellemek için büyük bir miting yapacaklardı.

25 Şubat'tan 10 Mart'a kadar Kırım'da işgali adım adım takip ettim. "Kardeş" devletin bu hoyratlığına, kendilerine silâh doğrultacağına inanamayan Ukraynalılar'ın şaşkınlığını; Rusya'yı çok iyi tanıyan Kırım Tatarları'nın öfke ve hayal kırıklıklarını; komutanlarının ihanetine rağmen son ana kadar Kiev'den emir bekleyen Ukraynalı subayların çaresiz çırpınışlarını; çoğu askerî birliğin sessiz sedasız Ruslara teslim oluşunu; tırnağına kadar silâhlı Rus askerlerinin gölgesinde saklanan Kremlin "kukla"larının katlanılamaz hakaretlerini bizzat gördüm, duydum, yaşadım. 27 Şubat sabahına başka bir devletin pençesi altında uyanan insanların gözlerindeki korku, umutsuzluk ve yakarışa şahit oldum.

Bu şahitlik, bir gazeteci olarak meslekî manada benim için büyük bir tecrübe, insanî manada ise büyük bir travma oldu. Takip eden aylar ve yıllar, işgal sırasında çok derinden hissettiğim o acıyı asla dindirmedi…

Kırım'ın işgalinden 3 ay sonra cumhurbaşkanlığı seçimini takip etmek için gittiğim Kiev'de yanlışlıkla eskiden aradığım numaralardan birini çevirdim. Karşıdan bir erkek sesi geldi. Muhtemelen Kırım'dayken aradığım insanlardan biriydi; ama kim olduğunu çıkaramadım. Yanlışlıkla aradığımı söyledim, özür diledim. "Ukrayna'dan mı arıyorsunuz?" diye sordu. "Evet" dedim. Sesi değişti, canlandı, "Bizi unutmayın, hep arayın" dedi. Ne diyeceğimi bilemedim. Boğazım düğümlendi…

On yıllar önce Kırım karanlığında yıldız gibi doğan ve ışığı çok büyük bir coğrafyayı aydınlatan İsmail Gaspıralı, halkı için ne yapabileceğini soranlara "Eğer milletine hizmet etmek istiyorsan yapabildiğin işten başla" diyordu. Ben de yapabildiğim işten başladım. Bir muhabir olarak şahit olduğum ve hâlâ devam eden işgali yazdım.

Bir gün Rusya'nın pençesini Kırım'dan çekmesi, işgalin sona ermesi, Kırım'ın güzel insanlarının gözlerindeki hüzün ve endişenin yerini sevinç gözyaşlarının alması umuduyla…

I. Bölüm
Tarihin Penceresinden Kırım

Daha Moskova kurulmamışken, Kiev Rus Devleti'nin mevcut olduğu yıllarda Kırım ve o coğrafyada yaşayan Kırım Türkleri vardı.

Kırım, Antik Çağ'dan bu yana birçok halkın yaşadığı bir bölgeydi; ama Kırım'ı vatan olarak gören tek halk Kırım Tatarları'ydı[1] ve Kırım Tatarları, yarımadaya Ruslardan çok daha önce gelmişlerdi.

Tarih boyunca, özellikle Asya içlerinden gelen çeşitli kavimlere sığınak olan Kırım Yarımadası'nın en eski sakinlerinin Taurlar, İskit göçebeleri ve Kimmerler olduğu biliniyor. Yine göçebe hayat yaşayan ve çeşitli grupları bünyesinde barındıran Sarmatlar da milattan önce I ve milattan sonra IV. yüzyıllar arasında yarımada sahillerinde meskûn olmuşlardı.[2]

Sonra bu topraklara, Kırım'ı zengin Doğu dünyasına açılan önemli bir kapı olarak gören Yunanlar gelmeye başladı. Kırım'da Yunan kolonilerinin kurulma tarihi milattan önce VI. yüzyıla dayanıyor.

Kırım'da Türk hâkimiyeti milattan önce 430 yılında Hun İmparatoru Attila ile başladı. Hun idaresinin ortadan kalkmasının ardından çeşitli Türk kavimleri Kuban, Azak ve Don nehirlerinin ağızlarında yerleşmeye başladı. Aralarında en güçlü olanı Hazar Türkleri'ydi.

VII. yüzyıla doğru Kırım'ın iç bölgeleri Hazar Türkleri'nin idaresi altına girdi. Hazarlar, VIII. yüzyılda Kırım'ı bütünüyle kontrol altına aldılar. Hazarların yıkılmasının ardından bir başka Türk kavmi olan Peçenekler Kırım'a yerleştiler. Peçenekleri takiben, bugünkü Kırım Tatarları'nın kökeninde en önemli yeri teşkil eden Kıpçaklar gel-

---

[1] Victor Ostapchuk, *The Globe And Mail*; "Don't Let Russia Abuse Crimean History", Mart 2014.

[2] Halil İnalcık, *İslam Ansiklopedisi*, "Kırım", Cilt: 25, MEB Yayınları, 2002 Ankara, s. 448.

diler. XI. yüzyılda Suğdak başta olmak üzere, Kırım'ın doğu sahillerindeki limanlar Kıpçakların elindeydi.[3]

XII. yüzyıldan itibaren ise Kırım'a Anadolu Türk medeniyeti geldi. En önemli araç ticaretti. Artan ticaret hacmi dolayısıyla XIII. yüzyılda Anadolu Selçukluları Kırım'a hâkim olmak istediler. I. Alaeddin Keykubad zamanında (1220-1) Hüsameddin Çoban idaresindeki kuvvetler, Kırım'ın en önemli ticaret şehri olan Suğdak'ı ele geçirdi. Taman da Ruslardan alındı. Böylece Kırım'ın Anadolu ile irtibatı daha da güçlendi. Ancak 1'dan başlayarak bütün Kırım, sahildeki bazı şehirler hariç olmak üzere Altın Orda tarafından ele geçirildi.[4]

Hanlık Dönemi

Altın Orda Devleti'nde yaşanan taht kavgaları esnasında Kırım, rakip beylerin ve hanların sığındığı bir bölge durumundaydı. Cengiz Han soyundan gelen prensler bu bölgede hanlıklarını ilân ederek, Volga üzerinde kontrolü ele geçirmeye çalışıyorlardı. Toktamış Han bunlardan birisiydi. 1380'de Mamay, Toktamış Han'a yenilince Kırım'a kaçmıştı. Altın Orda'nın güçlü şahsiyetlerinden İdikü (Edike) de, Toktamış'a karşı mücadelesinde Kırım'ı üs olarak kullanıyordu.

XV. yüzyılın ilk yarısında Altın Orda İmparatorluğu'nun dağılma sürecinde, Cengiz Han soyundan gelen prenslerden Hacı Geray Kırım'a hakim olarak burada Altın Orda tahtı üzerinde hak iddia etti. Altın Orda tahtını elde edemediyse de, kendi başına Doğu Avrupa'nın kudretli devletlerinden biri haline gelecek olan Kırım Hanlığı'nı kurmuş oldu.

Kırım Hanlığı I. Mengli Geray Han'ın saltanatı sırasında, 1475 yılında Osmanlı Devleti ile ittifak ve himaye antlaşması içine girdi. Böylece, müteakip 300 yıl boyunca bu iki devletin kaderi ortak

---

[3] Halil İnalcık, *İslam Ansiklopedisi*, "Kırım", Cilt: 25, MEB Yayınları, 2002 Ankara, s. 448.

[4] Halil İnalcık, "Kırım", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 25, MEB Yayınları, 2002 Ankara, s. 448-449.

Kırım Hanlığı dönemi Kırım Tatar askeri / açık kaynak.

hale geldi. Zaman zaman yaşanan gelgitlere ve çatışmalara rağmen, Kırım Hanlığı ile Osmanlı Devleti arasındaki işbirliği de güçlenerek devam etti.[5]

İlk Rus İşgali

Ancak Osmanlı Devleti'nin iç karışıklıklardan kurtulamadığı XVII. yüzyılın ilk yarısında, bu fırsatı kullanan Rus Kazakları kuzeyde güçlenerek Osmanlı ve Kırım topraklarına saldırıya başladı. Osmanlı, Rusya ile büyük savaşlar sonucu kuzeydeki kazanımlarından vazgeçmek zorunda kaldı. 1771'de Kırım Yarımadası'nın tamamı Ruslar tarafından işgal edildi.

Osmanlı-Rus savaşına son veren 21 Temmuz 1774 tarihli Küçük Kaynarca Antlaşması ile Kırım, Osmanlı himayesinden çıkartılıp şeklen bağımsız hale getirildi. Sadece dinî işler için Osmanlı halifesinin yetkisi tanındı.[6]

1779'da imzalanan Aynalıkavak Tenkihnamesi ile Osmanlı

---

[5] Halil İnalcık, "Kırım" /" Kırım Hanlığı", *İslam Ansiklopedisi,* Cilt: 25, MEB Yayınları, 2002 Ankara, s. 450-452.

[6] Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca Antlaşması", *İslam Ansiklopedisi,* Cilt: 25, MEB Yayınları, 2002 Ankara, s. 526.

Yalıboylu bir Kırım Tatar ailesi – 19. yüzyılın ilk yarısı / açık kaynak.

Devleti ve Rusya İmparatorluğu Kırım'ın bağımsızlığını yeniden tasdik etti. Kırım hanlarının serbestçe seçilmesi, Rus askerlerinin Kırım'dan çekilmesi, Osmanlı Devleti'nin Rusya tarafından desteklenen Şahin Geray Han'ı tanıması maddeleri kabul edildi.[7] Ancak Ruslar bir kez daha antlaşmaya uymadı.

1783 senesinde II. Yekaterina'nın emriyle Kırım Hanlığı'nın ortadan kaldırılarak yarımadanın Rusya'ya ilhak edildiği ilân edildi. Böylece Kırım Tatar tarihinin en kara günleri başlamış oldu.

Rusya, Kırım'ı güneye yayılmada bir sıçrama tahtası olarak görüyor ve Müslüman Kırım Tatarları'nın varlığını istemiyordu. Bu nedenle Kırım'daki uzun yüzyıllara dayanan Türk-İslam izlerini silmeye başladı. Birçok yerin adı Yunanca isimlerle değiştirildi. Akmescit "Simferopol", Kezlev (Gözleve) "Yevpatoriya", Kefe "Feodosiya" olurken eski Kırım Tatar köyü Akyar'ın üzerine kurulan deniz üssü de "Sivastopol" adını aldı. Ülkenin bağlı bulunduğu eyaletin adı da "Tavrida" oldu. Kırım Hanlığı'ndan, Osmanlılar'dan ve daha eski Türk-İslam dönemlerinden kalan tarihî eserler büyük tahribata uğradı.[8]

---

[7] http://www.osmanli700.gen.tr/olaylar/olaya3.html

[8] Hakan Kırımlı, "Kırım"/ "Rus İdaresi Dönemi", *İslam Ansiklopedisi,* Cilt: 25, MEB Yayınları, 2002 Ankara, s. 458.

Bölgeye Slav ve diğer gayrimüslim unsurlar yerleştiren Ruslar, Kırım Tatar köylülerinin topraklarını ellerinden almaya başladı. Ekonomik, dinî, idarî ve psikolojik baskılar neticesinde Kırım Tatarları, Osmanlı Devleti'ne göç etmek sorunda kaldı.

Göçler 150 yıl boyunca kesintisiz devam etti. En büyük göç dalgaları; 1812, 1828-1829, 1860-1861, 1874, 1890 ve 1902 yıllarında yaşandı. Bu göç dalgaları sonucu, Rusların işgali sırasındaki (1783) yüzde 98'lik Tatar nüfus 100 yıl sonra yüzde 35'e düştü. Sadece 1783-1922 yılları arasında en az 1 milyon 800 bin Kırım Tatarı'nın Osmanlı Devleti'nin Rumeli ve Anadolu'daki topraklarına göçtüğü tahmin ediliyor.[9]

Gaspıralı Işığı

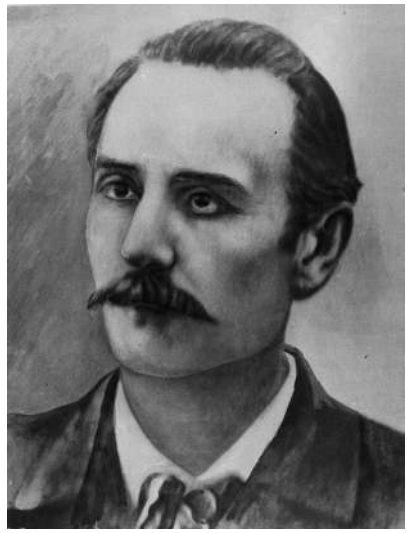
Rus yönetiminin uyguladığı baskılar yüzünden, yüz yıl sonra Kırım Tatarları'nın sadece nüfusu azalmakla kalmamış, burjuvazi ve aydınlar tabakası da yok edilmişti.

Kırım Tatarları'nı bu durumdan kurtaran ışık, büyük fikir adamı ve reformcu İsmail Bey Gaspıralı oldu. Gaspıralı, 1883 yılında çıkarmaya başladığı Tercüman Gazetesi ve diğer yayınlar ile Kırım Türkleri'ni, gaflet uykusundan uyanmaya, maariflenmeye, teşkilâtlanmaya çağırıyordu.

Gaspıralı, Kırım Tatarları'nın yaşadığı çok ciddi sorunları küçük ölçekte ele alan bir mütefekkir değildi. Tam tersi, bu sorunların Rusya İmparatorluğu sınırları içerisindeki diğer müslüman halkların problemleriyle aynı olduğunu ve "Dilde, Fikirde, İşte Birlik" prensipi ile ele alınması gerektiğini savunuyordu. Gaspıralı'ya göre, bu halklar zaten mevcut olan ortak din, dil ve kültür temellerine göre tek bir Türk milleti halinde birleşebilirdi. Bunun yolu yeni bir eğitim sistemiyle ortak bir edebi Türkçe'nin oluşturulmasından geçiyordu. Gaspıralı bu esaslar üzerinde kurulu olan ve çok ciddi aydınlar

---

[9] Hakan Kırımlı, "Kırım" / "Rus İdaresi Dönemi", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 25, MEB Yayınları, 2002, Ankara, s. 458.

yetiştiren eğitim sisteminin - Usul-i Cedid'in[10] de öncülerindendi[11].

Usul-i Cedid'in yanı sıra 1871'de Akmescit'te Rusya hükûmeti tarafından açılân Tatar Öğretmen Okulu da o dönem Kırım'da ciddi bir aydın kitlesinin ortaya çıkmasına sebep oldu. Aslında bu okulun amacı Kırım Tatarları'nın okuyan kesimini Ruslaştırmaktı, ancak Rus idaresi burada amacının tam tersi manzara ile karşılaştı. Çünkü bu okulda eğitim gören öğrenciler sadece hükûmet memurlarını ve resmî görüşleri değil, Rus inkılapçı çevrelerini de tanıma imkânını bulmuşlardı. "Genç Tatarlar" adını alan bu aydınlardan bir kısmı 1905 Rus İnkılâbı olaylarında aktif bir şekilde yer aldı.

Genç Tatarlar, Gaspıralı'nın reform hareketine bağlıydılar, ancak daha radikal siyasî söylemlerle çarlık rejimi ile mücadele ediyorlardı. Ayrıca Gaspıralı'nın savunduğu dinî ve etnik kimlik esaslarını Kırım'a ait bir vatan kavramıyla güçlendiriyor, Kırım Tatarları'nın millî kimliğinin oluşmasına katkıda bulunuyorlardı.

---

[10] Turgay Uzun, "İlk Türk Aydınlanma Hareketi: Ceditcilik ve İsmail Gaspıralı", http://www.ismailgaspirali.org/yazilar/tuzun.htm#dn0

[11] Hakan Kırımlı, "Kırım" / "Rus İdaresi Dönemi", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 25, MEB Yayınları, 2002, Ankara, s. 459.

Genç Tatarlar hareketi, modern dönemde Kırım Tatarları arasında ortaya çıkan ilk siyasî millî hareketti[12]. Bu hareket çarlık hükûmetinin baskıları sonucu 1910'lara doğru dağıldı.

Kırım Tatar Millî İstiklal Hareketi

Lâkin Kırım Türkleri'nin aydınlanma hareketinin önü alınamadı. Zira 1909 yılından itibaren Kırım Türkleri yeni bir teşkilatlanma arayışına girdiler.

Numan Çelebi Cihan, Cafer Seydahmet, Ahmet Şükrü, Yakup Kerçi, Abdülhakim Hilmi Arifzade gibi Osmanlı'da eğitim gören, Gaspıralı ve Genç Tatarlar'ın yolundan giden aydınların öncülüğünde İstanbul'da Vatan Cemiyeti kuruldu.

Vatan Cemiyeti'nin kurucuları çarlık rejiminden nefret ediyor, Kırım Tatarları'nın kendi millî kaderlerine sahip olmaları gerektiğine inanıyorlardı. Ancak hareket istisnasız olarak şiddete karşıydı ve her fırsatta eğitimin önemini vurguluyordu. Genç yaşlarına rağmen millî meselelere hâkim olan Kırım Tatar aydınları, Rusya İmparatorluğu sınırları içerisindeki diğer Türk hareketleriyle de yakın temas halindelerdi.

Aynı yıllarda Kırım'da da benzer gizli gruplar mevcuttu. Vatan Cemiyeti Kırım'la da irtibata geçti. 1913 yılında mücadelenin merkezinin Kırım'a taşınması kararı alındı; 1914 yılında ise artık Odessa'da Vatan Cemiyeti'nin şubesi kurulmuş, Kezlev'de toplantılar yapılmaya başlamıştı.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından az önce Kırım'ın her yerinde Kırım Türkleri'nin oluşturduğu gizli siyasî hücreler mevcuttu[13].

Mart 1917'de Rusya'da yaşanan Bolşevik İhtilâli ile birlikte Kırım Tatar milliyetçilerine faaliyetlerini açık yürütme fırsatı doğdu[14].

---

[12] Hakan Kırımlı, "Kırım" / "Rus İdaresi Dönemi", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 25, MEB Yayınları, 2002, Ankara, s. 459.

[13] Hakan Kırımlı, "Kırım / "Rus İdaresi Dönemi", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 25, MEB Yayınları, 2002, Ankara, s. 459.

[14] Hakan Kırımlı, İslam Ansiklopedisi, "Kırım" / "Rus İdaresi Dönemi", Cilt 25, MEB Yayınları, 2002, Ankara, s. 459.

Bolşevikler tarafından Sivastopol'da şehit edilen Numan Çelebi Cihan Efendi / Kırım Mecmuası.

Nisan 1917'de Vatan Cemiyeti mensuplarının teşebbüsüyle yarımadanın her tarafından 2 bin delegenin katılımıyla Akmescit'te Kırım Müslümanları Vekilleri Kongresi toplandı. Kongrede Kırım Müslümanları Merkezî İcra Komitesi seçildi ve başkanlığa o sırada henüz Kırım'da bulunmayan Numan Çelebi Cihan[15] getirildi. Numan Çelebi Cihan aynı zamanda Kırım Müslümanları müftüsü seçildi[16].

Merkezî İcra Komitesi'nin teşkil ettiği seçim sonucu oluşturulan Kırım Tatar Millî Parlamentosu (Kurultay) 9 Aralık 1917'de Bahçesaray'da toplandı.

Kurultay, hemen bir anayasa hazırlanması ve hükûmet kurulması çalışmalarına girişti. 26

Aralık 1917'de Kurultay'da Kırım Tatar Kanun-ı Esasîsi kabul edildi. Bu anayasaya göre her milletin kendi kaderini tayin hakkı Kırım Demokratik Cumhuriyeti'nin prensibi ilân edildi. Aynı gün ilk Kırım Tatar hükûmeti de Numan Çelebi Cihan'ın başbakanlığında kuruldu[17].

---

[15] H. Murat Arabacı, "Türkiye'de Kurulan İlk Kırım Türk Teşkilatları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2008, s. 49.

[16] Hakan Kırımlı, "Kırım / "Rus İdaresi Dönemi", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 25, MEB Yayınları, 2002, Ankara, s. 459.

[17] Hakan Kırımlı, "Kırım" / "Rus İdaresi Dönemi", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 25, MEB

Kırım Millî İcra Komitesi Heyeti / Kırım Mecmuası.

Bu Cumhuriyet, Kırım Tatar Millî Kurultayı'nın girişimleriyle kurulmuş olsa da, yarımadada yaşayan bütün etnik kimliklerin eşitliğine dayanıyordu…

Bolşevik İstilası

Yeni Kırım Tatar hükûmeti, kısa süre içinde yarımadanın büyük kısmında kontrol sağladı. Eski çarlık ordusundaki Kırım Tatar birliklerinin önemli bir kısmı yeni millî hükûmetin emrine geçti. Ancak Karadeniz filosunun ana üssü olan Akyar (Sivastopol) tamamen Bolşevik Rus bahriyelilerin kontrolündeydi ve zaman zaman çatışmalar yaşanıyordu. 23 Ocak 1918'de sayı ve silah üstünlüğüne sahip Bolşevikler Bahçesaray'a doğru harekete geçince savaş başladı. Bolşevikler 26 Ocak'ta Bahçesaray'ı, ertesi gün de Kırım'ın başkenti Akmescit'i ele geçirdiler. Kırım Tatar Millî Hükûmeti yıkıldı. Kırım'da ilk Bolşevik idaresi böylece kuruldu[18].

Yayınları, 2002, Ankara, s. 460.

[18] Hakan Kırımlı, "Kırım" / "Rus İdaresi Dönemi", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 25, MEB Yayınları, 2002, Ankara, s. 460.

Tavrida Sovyet Cumhuriyeti adını alan Bolşevik iktidarı, yarımadada terör dönemini başlattı. Binlerce insanın öldürüldüğü bu kanlı dönemin kurbanları arasında Kırım Tatar Millî Hükûmeti'nin başbakanı Numan Çelebi Cihan da bulunuyordu – önce tutuklanmış, ardından işkence ile öldürülerek cesedi Karadeniz'e atılmıştı.

Kısa süren bağımsızlığın ardından Kırım, Alman ordusunun, ardından Bolşevikler'den kaçarak yarımadaya toplanmış olan liberal Rus ve Yahudi politikacıların idaresine geçti. Takip eden yıllarda General Anton Denikin'in Beyaz "Gönüllü Ordu"su ile Bolşevikler'in yer değiştiren işgallerine maruz kaldı. Bu dönemlerin hepsinde Kırım Tatarları, yarımadanın ezilen, "düşman" halkı oldu. Buna rağmen Kırım Tatar halkının direnişi sürüyordu. Bu direniş, 1920'li yılların başlarında Sovyet iktidarını Kırım Tatarları'na birtakım tavizler vermeye mecbur bıraktı. 18 Ekim 1921'de Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kuruldu; direnişçilere af çıkarıldı, birçok Millî Fırka mensubunun yeni rejim içinde görev almalarına göz yumuldu. Ancak hemen ardından Kırım'da büyük bir açlık felaketi başladı. Bir yıl içinde Kırım'da en az 100.000 kişi açlıktan hayatını kaybederken bunların yaklaşık yüzde 60'ı Kırım Tatarı idi.[19]

1923'te Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Merkezî İcra Komitesi başkanlığına Veli İbrahim getirildi. Veli İbrahim eski bir Millî Fırkacıydı. Her ne kadar Komünist Partisi'ne üye olsa da millî kimliğinin bilincindeydi ve 5 yıllık iktidarı sırasında Kırım Tatar halkını korumak için çalıştı. Kırım Tatar kültür ve eğitim faaliyetlerinin gelişmesi için uğraştı, Sovyet toprak politikalarını Kırım Tatar köylülerine faydalı olacak şekilde uyguladı. Kırım'daki Tatar nüfusunu artırmak için ülke dışına göç etmiş Kırım Tatarları'nın geri döndürülmesi yönünde bazı adımlar bile attı. Ancak Kırım Tatarları'nın büyük desteğini kazanan, Moskova'nın ise tepkisini çeken Veli İbrahim bu siyaseti sebebiyle burjuva milliyetçiliğiyle suçlanarak 9 Mayıs 1928'de kurşuna dizildi.[20]

---

[19] Hakan Kırımlı, "Kırım" / "Rus İdaresi Dönemi", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 25, MEB Yayınları, 2002, Ankara, s. 460.

[20] Hakan Kırımlı, "Kırım / "Rus İdaresi Dönemi", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 25, MEB Yayınları, 2002, Ankara, s. 461.

Akmescit'te bir pazar yeri – 20. yüzyılın başları/ açık kaynak.

Veli İbrahim'in idamından sonra Kırım Tatar millî kadroları tasfiye edildi.

Bütün bunlara rağmen, 1930'lı yıllarda Kırım Muhtar Cumhuriyeti'nde bulunan 16 ilden 5'i tamamen Kırım Tatarları'ndan, biri Ukraynalılar'dan, biri Yahudiler'den, biri Almanlar'dan ibaretti. Geri kalan 8 ilde ise Kırım'ın bütün etnik unsurları karışık halde yaşıyordu.

Büyük Terör Dönemi

30'lu yılların başlarında Sovyetler Birliği'nde Stalin kâbusu başladı ve onun yarattığı terörden Kırım Tatarları da ağır bir şekilde nasibini aldı. Yaklaşık 40.000 Kırım Tatar köylüsü, toprak ağası (kulak) oldukları iddiasıyla Urallar'a ve Sibirya'ya sürüldü.

1936-1938 yıllarında bütün Sovyetler Birliği çapında yürütülen ve rejimin potansiyel muhaliflerinin, aydınların ortadan kaldırılmasını hedefleyen "büyük terör" döneminde de Kırım "unutulmadı".

Kırım Tatar millî aydınlarının ve din adamlarının neredeyse tamamı kurşuna dizildi veya sürüldükleri çalışma kamplarında hayatlarını kaybetti. Çeşitli tarihî kaynaklara göre, Kırım'daki Sov-